

Utökade möjligheter att använda preventiva tvångsmedel 2

Slutbetänkande från Utredningen om preventiva tvångsmedel

SOU 2023:60

Dagens reglering av preventiva tvångsmedel

- Bestämmelser om preventiva tvångsmedel finns i
 - a) inhämtningslagen** - uppgifter om elektronisk kommunikation i syfte att **förebygga, förhindra** och **upptäcka** allvarliga brott.
 - b) preventivlagen** - hemlig övervakning och avlyssning av elektronisk kommunikation, kameraövervakning och s.k. postkontroll för att **förhindra** särskilt allvarlig brottslig verksamhet.
 - c) hemlig dataavläsning** under motsvarande förutsättningar som a och b. Regleringen är tidsbegränsad och under utvärdering.

Förutsättningar för användning av preventiva tvångsmedel

- För att använda preventiva tvångsmedel mot en person krävs att det finns en **misstanke** om att han eller hon är **inblandad i brottslig verksamhet**. Bedömningen får **inte** bygga på **antaganden** eller **spekulationer**.
- Tvångsmedelsanvändningen måste vara av **synnerlig vikt** för att förhindra den brottsliga verksamheten (preventivlagen) eller av **särskild vikt** för att förebygga, förhindra eller upptäcka den brottsliga verksamheten (inhämtningslagen).
- Skälen för åtgärden ska i det enskilda fallet uppväga det intrång eller men som åtgärden innebär för den enskilde (**proportionalitetsprincipen**).

Ny lagstiftning den 1 oktober 2023

- **Brottskatalogen** i preventivlagen utvidgades med mord, människorov, sprängningsbrott samt grova vapen- och narkotikabrott.
- **Polismyndigheten** och **Tullverket** kan nu använda hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig dataavläsning och s.k. postkontroll för att förhindra allvarliga brott.

Bakgrund och behov av preventiva tvångsmedel

- **Brottsutvecklingen** i Sverige med bl.a. skjutningar och sprängningar är exceptionell och läget är allvarligt.
- Den **organiserade** och **systematiska ekonomiska brottsligheten** och **tillgreppsbrottligheten** har ökat i omfattning och blivit mer komplex.
- Ett allvarligt **försämrat säkerhetsläge** innebär att behovet av preventiva tvångsmedel har ökat inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde.
- **Teknikutvecklingen**, nya **kommunikationsmönster**, **tystnadskultur** och ökad **säkerhetsmedvetenhet** har medfört att myndigheterna har minskad insyn i de kriminella miljöerna.

Del 2 av uppdraget (preventivlagen)

- Ska **ytterligare tvångsmedel** och **verkställighetsåtgärder** få användas med stöd av **preventivlagen**?

Ytterligare tvångsmedel i preventivlagen

- Fler tvångsmedel – **hemlig rumsavlyssning, husrannsakan och genomsökning på distans** – ska få användas med stöd av preventivlagen.
- Vi föreslår att ytterligare **verkställighetsåtgärder** ska få användas med stöd av preventivlagen.
- Det är **inte** fråga om några ”**nya**” **tvångsmedel** eller **verkställighetsåtgärder**, utan samma åtgärder förekommer i dag under förundersökningar. Antalet ärenden enligt preventivlagen bedöms inte öka med anledning av förslagen.

Hemlig rumsavlyssning

- Ett konkret och påtagligt **behov** av hemlig rumsavlyssning och åtgärden är ett naturligt **komplement** till övriga tvångsmedel i preventivlagen.
- Hemlig rumsavlyssning ska endast få användas för att förhindra brott med ett minimistraff om **fyra års fängelse** och vissa brott inom Säkerhetspolisens verksamhetsområde.
- **Hemlig dataavläsning** i preventivlagsfallen ska även få avse **rumsavlyssningsuppgifter**.

Husrannsakan och genomsökning på distans

- Säkerhetspolisen, Polismyndigheten och Tullverket har i vissa fall behov av tillträde till en plats, **husrannsakan**, för att söka efter **föremål** eller **information**.
- Tvångsmedlet **genomsökning på distans** krävs för att **externt lagrade** handlingar, exempelvis handlingar som lagras i "molnet" i stället för i en telefon eller dator, ska kunna undersökas inom ramen för en husrannsakan.
- Åtgärderna ska få användas för alla brott i preventivlagens brottskatalog och förväntas **inte användas särskilt ofta**.

Del 2 av uppdraget (inhämtningslagen)

- **Ska inhämtningslagens tillämpningsområde utvidgas?**

Ett utvidgat tillämpningsområde för inhämtningslagen

- **Grov ekonomisk brottslighet** och **grov tillgreppsbrottslighet** som utförs **organiserat** eller **systematiskt** av kriminella nätverk har ökat i omfattning och komplexitet. Inhämtningslagen kan i dag inte användas för att bekämpa denna typ av brottslighet.
- Brottsligheten genererar betydande **brottsvinster** som ofta används för att finansiera annan grov brottslighet som narkotika- och vapenbrott, men även dödligt våld.
- Det finns ett **stort behov** av att i underrättelseverksamhet inhämta uppgifter om denna typ av brottslighet. Ekobrottsmyndighetens behov har bl.a. särskilt påtalats av Riksrevisionen.

En utökad brottskatalog i inhämtningslagen

- **Brottskatalogen** i inhämtningslagen föreslås **utökas**. Inhämtning ska kunna ske avseende **grova former** av stöld, bedrägeri, häleri, svindleri, bokföringsbrott, skattebrott, punktskattebrott, tullbrott, bidragsbrott, penningtvättsbrott och marknadsmanipulation.
- Inhämtning ska endast få ske för brottslighet som kan antas utövas i **organiserad form** eller **systematiskt**.
- Regleringen **tidsbegränsas** och upphör att gälla fem år efter ikraftträdandet.
- Tillämpningsområdet för **hemlig dataavläsning** ska utvidgas på motsvarande sätt.

Del 2 av uppdraget (LSU)

- Ska **fler tvångsmedel** få användas enligt lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar (**LSU**).

Ytterligare verktyg i utlänningsärenden med särskilda säkerhetsaspekter

- Tvångsmedelsregleringen i LSU syftar till att Säkerhetspolisen ska ha verktyg för att kontrollera vissa personer som utgör allvarliga hot mot **Sveriges säkerhet**.
- Vi föreslår att reglerna om husrannsakan i LSU kompletteras med en möjlighet att besluta om **genomsökning på distans**.
- Behovet är en följd av **teknikutvecklingen** och att handlingar många gånger lagras externt.

Rättssäkerhetsgarantier och integritet

- Samma grundläggande **kvalifikationskrav** och **rättssäkerhetsgarantier** som gäller för annan tvångsmedelsanvändning enligt de olika lagarna ska gälla för de tillkommande tvångsmedlen i preventivlagen resp. LSU och den utökade brottskatalogen i inhämtningslagen.
- Utredningen har bedömt att behovet av att införa en möjlighet att använda de föreslagna åtgärderna väger tyngre än de risker för enskildas integritet som förknippas med dem. Ytterst ska denna avvägning göras i samband med beslutsfattande i enskilda ärenden.

Skyddet för privatlivet och den personliga integriteten

- De föreslagna bestämmelserna är tillräckligt **förutsebara, tydliga** och **avgränsade** för att skydda enskildas fri- och rättigheter.
- Den föreslagna regleringen är **förenlig** med högt ställda krav på rätts-säkerhet och de krav på skydd för enskildas personliga integritet som följer av **regeringsformen, Europakonventionen** och **EU:s rättighetsstadga**.
- Förslagen innebär en ökad risk för **integritetsintrång** för de som drabbas av tvångsmedelsanvändningen, men ett förstärkt skydd för andras integritet och **rättstrygghet**.

Ekonomiska konsekvenser

- **Polismyndigheten, Tullverket, Säkerhetspolisen och Ekobrottsmyndigheten** bedömer att deras resursbehov ökar.
- Omfattningen av **Säkerhets- och integritetsskyddsmyndighetens** tillsynsuppdrag kommer att öka, vilket kräver att nämnden tillförs ytterligare medel.
- **Åklagarmyndigheten och domstolarna** kommer att få vissa ökade kostnader, vilka bedöms rymmas inom befintliga anslag.
- Att allvarlig brottslighet bekämpas innebär betydande **samhällsekonomiska besparingar**.

Övriga konsekvenser

- Förbättring av de brottsbekämpande myndigheternas förutsättningar att **förebygga, förhindra och upptäcka allvarlig brottslighet**.
- Säkerhetspolisen tillförs mer **effektiva** och **ändamålsenliga verktyg** i utlänningsärenden med säkerhetsaspekter.
- En mer effektiv brottsbekämpning innebär att **rättstryggheten** för såväl enskilda som samhället i stort stärks.
- En utökad användning av tvångsmedel innebär samtidigt **risker** för den **personliga integriteten** för det begränsade antal personer som kommer att drabbas av användningen av tvångsmedel.

Ikraftträdande

- Lagändringarna föreslås träda i kraft den **1 januari 2025**.
- Bestämmelsen om hemlig rumsavlyssning inom det utvidgade tillämpningsområdet i preventivlagen föreslås upphävas den **1 oktober 2028**. Innebär att endast Säkerhetspolisen föreslås få denna möjlighet permanent.
- Bestämmelsen om den utökade brottskatalogen i inhämtningslagen föreslås upphävas den **1 januari 2030**.